

**Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ
Центр післядипломної освіти, дистанційного та заочного навчання**

Кафедра адміністративного права та адміністративного процесу

**КЕЙС
заняття на тему
«Запобігання та протидія домашньому насильству»**

Підвищення кваліфікації
дільничних офіцерів поліції

Інформація про викладача:
к.ю.н., доцент
ВИСОЦЬКИЙ Володимир
Мирославович

Львів -2021

Тема

«Запобігання та протидія домашньому насильству»

Годин на тему – 4
Занять – 2 (2 академічні години)

Навчальна мета: удосконалення поняттєво-категоріального апарату з відповідної теми та систематизованих стійких знань слухачів, поглиблення теоретичних знань (уявлень) щодо адміністративних правопорушень, їх складу та ознак, а також особливостей їх кваліфікації та застосування.

Міжтематичні зв'язки: організаційно-правові засади в діяльності дільничного офіцера поліції, взаємодія поліції та громади (Community Policing), взаємодія дільничного офіцера поліції з підрозділами Національної поліції та іншими органами, профілактична (превентивна) робота дільничного офіцера поліції, запобігання та протидія домашньому насильству.

План лекції

1. Норми законодавства України з запобігання та протидії домашньому насильству в роботі дільничного офіцера поліції.
2. Масштаби проблеми та стереотипи домашнього насильства. Фактори ризику, причини та умови вчинення домашнього насильства.
3. Кримінологічні характеристики кривдників та жертв домашнього насильства. Психологічні особливості особистості та поведінки членів сім'ї, у якій учиняється насильство. Діти як група ризику.
4. Державні органи та соціальні установи як суб'єкти запобігання та протидії домашньому насильству.

1. Норми законодавства України з запобігання та протидії домашньому насильству в роботі дільничного офіцера поліції.

Однією з найгостріших світових соціальних проблем є домашнє насильство. Повною мірою це стосується і України, де було прийнято спеціальну нормативно-правову базу щодо запобігання та протидії цьому явищу. Так, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року у ст. 2 закріпив, що законодавство про запобігання та протидію домашньому насильству складається з Конституції України, міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, цього Закону та інших нормативно-правових актів щодо недопущення насильства.

Хоча в Конституції України про домашнє насильство прямо не згадується, але закріплюються вихідні, базові положення, на реалізацію яких спрямовані акти

галузевого законодавства, а також права та свободи людини і громадянина, їх гарантії, відповідно до яких:

- людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ч. 1 ст. 3);

- усі люди є вільні й рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (ст. 21);

- громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям (ст. 24);

- шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї. Батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття. Повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків. Сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою (ст. 51).

Серед міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, доцільно назвати такі:

- Загальна декларація прав людини від 20 грудня 1948 року;
- Міжнародна конвенція про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 року;
- Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 року;
- Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 2 грудня 1949 року;
- Міжнародний пакт про громадянські й політичні права від 16 грудня 1966 року;
- Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 року;
- Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року;
- Конвенція Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року;

- Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16 травня 2005 року;

- Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25 жовтня 2007 року.

Також слід відзначити, що Організацією Об'єднаних Націй також розроблено рекомендації всім країнам – членам ООН – модельне законодавство щодо протидії домашньому насильству. Модельне законодавство створено для вдосконалення законодавчої бази окремих країн щодо боротьби з домашнім насильством, у ньому надається визначення поняття домашнього насильства, визначаються його форми, детально роз'яснено механізм подання заяв потерпілими, визначено права жертв, обов'язки структур, компетентних у питаннях сімейного насильства, а також встановлено заходи екстреної та планової допомоги жертвам, які постраждали від цього жорстокого явища. Модельний закон розроблено як рекомендації з метою вдосконалення чинного законодавства, спрямованого на протидію домашньому насильству, усунення причин і умов, які йому сприяють.

Очевидно, що ратифікація Україною вищезазначених нормативно-правових актів посприяла створенню внутрішньодержавної нормативно-правової бази, направленої на ефективну протидію домашньому насильству. Водночас ратифікація нашою державою зазначених актів законодавства означає, що Україна готова дотримуватися міжнародних правових стандартів у досліджуваній нами сфері.

Конвенція Ради Європи про попередження насильства щодо жінок та домашнього насильства та боротьбу із цими явищами

Стаття 3. Визначення (витяг)

Для цілей цієї Конвенції:

а) «насильство стосовно жінок» розуміється як порушення прав людини й форма дискримінації стосовно жінок та означає всі акти насильства стосовно жінок за гендерною ознакою, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання стосовно жінок, у тому числі погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті;

б) «домашнє насильство» означає всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні.

Стамбульська конвенція звертає увагу на питання гендерної рівності та наголошує, що обов'язком кожної демократичної європейської держави є повністю викоринити насильство у всіх його формах, а також створити систему запобігання насильству над жінками та належного покарання винних.

7 грудня 2017 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», в якому запропоновано новий підхід (із використанням європейських стандартів) до боротьби з цим негативним явищем у суспільстві. 7 січня 2018 р. він набув чинності. Закон визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства.

Законом України від 6 грудня 2017 року «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» встановлено кримінальну відповідальність за вчинення домашнього насильства, примушування до абортів та стерилізації без добровільної згоди потерпілої особи, примушування до шлюбу, невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників. У новій редакції викладені злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Також у КК України з'явився новий розділ про обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство.

Також правовою основою державної політики щодо протидії домашньому насильству становлять норми Законів:

- Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015;
- Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011;
- Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014;
- Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 09.04.1999;
- Закон України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001;
- Закон України «Про освіту» від 23.05.1991;
- Закон України «Про пробацію» від 05.02.2015;
- Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016;
- Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995;
- Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001;
- Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» від 21.06.2001;
- Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019;

- Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06.12.2017;

- Закон України «Про основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992;

- Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005;

- Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 05.02.1993 та інші.

Окрім цього, правовою основою є Кодекси України, що визначають адміністративну, кримінальну, цивільно-правову відповідальність за вчинення домашнього насильства:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984;

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001;

3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004;

4. Сімейний кодекс України від 10.01.2002;

5. Житловий кодекс України від 30.06.1983 та інші.

Державну політику із запобігання та протидії домашньому насильству також закріплюють підзаконні нормативно-правові акти:

- Про затвердження Положення про Національну поліцію: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877.

- Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878.

- Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. № 1363.

- Порядок взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, закладів та установ під час забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 800.

- Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021 «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини»;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року № 654 «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі»;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року № 655 «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі»;
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2018 року № 728-р «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року»;
- Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події: Наказ МВС України від 8 лютого 2019 р. № 100.
- Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції: Наказ МВС України від 6 листопада 2015 р. № 1376.
- Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: Наказ МВС України від 16.02.2018 № 357.
- Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: Наказ МВС України від 28.07.2017 р. № 650.
- Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: Наказ МВС України від 19.12.2017 р. № 1044.
- Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України: Наказ МВС України від 25.02.2019 № 124.
- Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника: Наказ МВС України від 01.08.2018 № 654.
- Типова програма для кривдників: затверджена Наказом Міністерства соціальної політики від 01 жовтня 2018 року № 1434 та інші.

2. Масштаби проблеми та стереотипи домашнього насильства. Фактори ризику, причини та умови вчинення домашнього насильства.

Проблема домашнього насильства завжди була неабияк актуальною. У 2001-2002 роках було проведено соціологічне дослідження у 9 країнах СНД. Дослідники цікавилися рівнем обізнаності населення про насильство в сім'ї та сексуальні домагання на робочому місці та їх висвітлення у засобах масової інформації. Було

опитано 8500 осіб. Виявилося, що населення країн СНД добре усвідомлює, що домашнє насильство є досить поширеним, але розпізнає як насильство зазвичай лише його грубі, жорстокі форми (фізичне та сексуальне насильство), що завдають травм тілу людини. Інші форми насильства – психологічне та економічне – ідентифікує як насильство лише невелика частина опитаних. На жаль, доводиться констатувати, що в основному населення часто вважає насильство припустимим. Дослідження також показало, що на території СНД, як і в усьому світі, частіше від усіх форм насильства страждають жінки. Усунення причин і умов, які сприяють вчиненню домашнього насильства повинно містити системний характер заходів і відбуватися у взаємодії усіх суб'єктів його протидії.

Не зважаючи на існування дедалі чіткішої картини масштабів домашнього насильства, сьогодні маємо можливість зрушити у напрямку його ліквідації. Насильство не є неминучим наслідком людського існування. Уряди усе частіше визнають та виконують свої зобов'язання щодо забезпечення прав людини, а також визнають розповсюдженість і довготривалі наслідки насильства. Дослідження підтвердило, що знання та можливості для запобігання насильства щодо дітей та пом'якшення його наслідків існують. Наукова база для розробки ефективних стратегій запобігання насильства та терапевтичних втручань постійно розширюється; існування обґрунтованих стратегій свідчить, що за умов належного рівня відданості та інвестицій творчі підходи до профілактики насильства можуть призвести до серйозних позитивних зрушень. Більше того, захист дітей молодшого віку від насильства має потужний потенціал для зниження усіх форм насильства у суспільстві, а також зменшення довготривалих соціальних та медичних наслідків насильства щодо дітей.

На думку Роменського Г.І. проблема домашнього насильства є надзвичайно складною і поєднує в собі безліч взаємозалежних аспектів – соціальних, юридичних, економічних, медичних, психологічних, політичних тощо. З цієї сукупності можна виділити три основні напрямки подолання цієї проблеми:

1. Насамперед необхідна зміна сформованих стереотипів суспільної свідомості щодо поняття родини й розподілу в ній соціальних ролей. В.Туташинський з цього приводу зазначає: «Допускаючи факти жорстокості, батьки дозволяють собі розпоряджатися життям іншої людини, як своєю власністю. І будь-то вбивство чи побиття, продаж дітей – усе це злочин проти особистості, порушення прав дітей і зневага нормами моралі одночасно. І як же глибоко вони укоренилися у свідомості людей, якщо випадкам продажу дітей намагаються знайти виправдання і пояснення». Для рішення будь-яких сімейних проблем необхідно насамперед усвідомлення того, що ти, члени твоєї родини і твоя дитина – ЛЮДИ, що прийшли в цей світ з якоюсь метою. Не торкаючись питань духовності, вирішити ці та інші проблеми – неможливо!».

2. Зміна правових підходів до проблеми домашнього насильства. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» передбачає юридичну відповідальність за насильство. Однак необхідне удосконалення законів, розширення законодавчого забезпечення прав жінок, а також нагляд над неухильним виконанням законів.

3. Проведення навчальних курсів з проблем домашнього насильства для працівників поліції, юристів, представників соціальної та медичної сфери, а також просвітницькі кампанії в ЗМІ. Необхідно зробити вивчення проблеми домашнього насильства складовою частиною професійної підготовки і професійною вимогою для всіх працівників правоохоронних органів.

При вивченні позитивного досвіду зарубіжних країн слід зазначити, що для кожної країни склалися свої, інколи притаманні тільки їй, методи запобігання та боротьби з цим негативним явищем, тому потрібно враховувати специфіку правової системи нашої країни, впровадження отриманого досвіду у чинне вітчизняне законодавство повинно передувати його науковий аналіз. Впровадження і ефективність позитивного досвіду зарубіжних країн щодо протидії домашньому насильству залежить від багатьох чинників: рівень життя в країні, стан соціальної активності суспільства, рівень освіченості суспільства, розвиток нормативно-правового забезпечення, тощо. Потрібно звернути увагу на те, що ні позитивний досвід зарубіжних країн з приводу боротьби з даним явищем, ні комплексні дії інституцій держави не дадуть позитивного результату у боротьбі з домашнім насильством до того часу, коли кожна особистість не збагне що насильство в сім'ї є найбільш поширеною у світі формою порушення прав людини і лише усвідомлення та визнання суспільством домашнього насильства, як соціальної проблеми, дозволить знайти рішення для його протидії.

Виділяють такі причини, що призводять до домашнього насильства:

- **соціальні** (напруження, конфлікти, насильство в суспільстві, пропагування в засобах масової інформації насильства як моделі поведінки);
- **економічні** (матеріальні нестатки, відсутність гідних умов життя поряд із відсутністю умов для працевлаштування, заробляння грошей, економічна залежність, безробіття);
- **психологічні** (стереотипи поведінки);
- **педагогічні** (відсутність культури поведінки – правової, моральної, громадянської, естетичної, економічної, трудової);
- **соціально-педагогічні** (відсутність усвідомленого батьківства, сімейних цінностей у суспільстві, позитивної моделі сімейного життя на засадах гендерної рівності, сімейного виховання на основі прав дитини);

- **правові** (ставлення до насильства як до внутрішньої сімейної проблеми, а не як до негативного суспільного явища, до членів сім'ї як до власності через відсутність правової свідомості);

- **політичні** (прихильність до гендерних стереотипів, недостатній пріоритет проблем сім'ї та гендерної рівності, увага до материнства і дитинства, а не сім'ї в цілому, брак уваги до батьківства, чоловіків);

- **соціально-медичні** (відсутність репродуктивної культури у населення, відповідального батьківства, системи сімейних лікарів, алкоголізм, наркоманія, агресія тощо);

- **фізіологічні та медичні** (порушення гормонального фону, обміну речовин, швидкості реакцій, прийом збуджувальних ліків, хвороби нервової системи тощо).

До вчинення домашнього насильства призводять певні соціальні та культурні умови. До них можна віднести такі:

- відсутність у соціальній свідомості чіткої оцінки фізичних покарань;
- демонстрація насильства в засобах масової інформації;
- права громадян на недоторканість приватного життя, власну та сімейну таємницю, закріплені у Конституції, не дозволяють своєчасно встановити факт насильства і здійснити втручання;
- відсутність ефективної превентивної політики держави;
- недостатнє розуміння суспільством насильства як соціальної проблеми;
- низька правова грамотність населення;
- погана обізнаність дорослих і дітей про свої права;
- недосконалість законодавства.

Основні теорії насильства класифіковано в три групи.

1. Соціально-історична або соціокультурна. Домінантна позиція чоловіків у суспільних відносинах, патріархальні культурні норми, що провокують насильство. Таким чином, причини насильства переносяться у соціокультурну площину, сферу суперечностей суспільної свідомості з питань взаємин чоловіка і дружини та поглядів на їхні ролі в сім'ї.

2. Системно-сімейна. За цією теорією наголос ставиться на походження та форми конфлікту, вивчаються особливості взаємодії, динаміка спілкування, процеси вирішення суперечностей у сім'ях; насильство в такому разі розглядається як дисфункція всієї системи, а не просто як наслідок індивідуальної психопатології одного з членів сім'ї.

Вчені виокремлюють такі чинники, що детермінують насильство: бажання самоствердитися за рахунок інших або використати когось для отримання певних вигод, пошук чи підтвердження соціальної ідентичності, «добрі» наміри «навчити розуму», «наставити на шлях істинний», емоційний стан.

3. Індивідуально-психологічна. Основна увага приділяється діагностиці генетичних та біологічних аномалій, що виявляються в порушенні фізичного (наприклад, сексуальні та інші розлади) та психічного здоров'я (захворювання нервової системи, депресивні стани, перенесені в дитинстві психологічні травми), зловживанні алкоголем та пристрасті до наркотиків, аморальних вчинках.

Причини подружнього насильства багато авторів розглядають ще й в історичному контексті, тобто як пережиток минулого, коли чоловік мав закріплене не тільки традицією, а й законом право карати і дисциплінувати дружину. У свою чергу, за цією теорією, мазохістська поведінка жінок закладена в соціальній ситуації, і в будь-якій культурі така поведінка виявляється у випадках, коли:

- обмежується кількість дітей, яких вони можуть народити;
- жінки вважаються неповноцінними порівняно з чоловіками;
- жінки економічно залежать від чоловіків;
- блокується прояв сексуальності жінок;
- жінки обмежені своїми ролями, які пов'язують їх із сім'єю, релігією та добродійністю.

Коли такі умови зберігаються в культурі, «природа» жінок описується як слабка, пасивна, емоційна і залежна. За цією теорією «жіночу природу» також пов'язують з віктимною поведінкою жінок: мовляв, жінка своєю поведінкою «жертви» сама провокує насильство.

Учені вказують на насильство чоловіків щодо жінок як на результат соціалізації, а також на проблему дисбалансу влади: сім'ї, у яких більшість рішень приймаються одним із подружжя, найчастіше стикаються з проблемою насильства. Усі ці чинники роблять жінку вразливою до домашнього насильства.

Корені сучасного насильства психологи вбачають також у тому, що соціальне життя проходить в умовах жорстокої та насильницької регламентації. Прояви насильства спрямовані на демонстрацію власної сили, свого контролю над жертвою. Саме так кривдник намагається вирішити особисті проблеми, замінивши контроль над своїм внутрішнім світом і своєю життєвою позицією контролем над іншою людиною. Отож, агресію викликають почуття власної безпорадності, незахищеності та невпевненості в собі.

Чому це відбувається?

По-перше, тому, що метою домашнього насильства завжди є встановлення контролю над жертвою, коли кривдник намагається бути єдиним «розпорядником» її життя.

По-друге, тому що в українському суспільстві дівчат десятиліттями змалечку вчили, що сім'я – найголовніше в житті жінки, а чоловік у всьому голова і йому потрібно догоджати, не перечити і, щоб не трапилося, зберегти сім'ю. Тому, на

жаль, ми стикаємося зі «змовою мовчання» та прихованим осудом потерпілих від домашнього насильства.

Така позиція хибна. Ніхто, ніколи і ні за яких обставин не має стати жертвою домашнього насильства, бо насильство – це правопорушення. У суспільстві утвердилося й багато інших стереотипів щодо насильства, які перешкоджають подоланню цього явища. А, мабуть, найбільш згубно впливають на суспільну думку уявлення про те, що поодинокі випадки агресії не є насильством. Насправді досить часто поодинокі, так би мовити, випадки плавно трансформуються в систему.

Водночас, саме проблема домашнього насильства тісно пов'язана із такими явищами, як бездоглядність та безпритульність дітей; зростання кількості розлучень; формування насильницького менталітету нації; жебракування; втрати загальнолюдських цінностей любові та взаєморозуміння; а також виступає однією з передумов скоєння злочинів у суспільстві.

Крім того, усе більше науковців у пошуках відповіді на це питання почали звертати увагу на дитячий і особливо на підлітковий контингент. Адже підлітковий вік – це час формування основ між статевих відносин, коли закладаються головні принципи, з яких у майбутньому буде складатись особиста практика сімейних стосунків. Якими будуть ці відносини залежить багато в чому від тих знань, які підліток отримав із середовища, що його оточує, засвоїв у процесі соціалізації, перевірів на власному досвіді, а відтак закріпив у жорстких формах певних стереотипів, оперувати якими, і апелювати якими він буде в майбутньому.

Сімейне насильство, на думку С.Н. Абельцева, має певну специфіку, адже «саме в сім'ї необхідно шукати витоки насильства як явища, яке широко розповсюджене в нашому житті».

Ситуація, коли насильство в родині сприймається як належне, є практично узаконеним, припустимим стандартом поведінки, отруює і розкладає родину і все суспільство. За даними безлічі досліджень, здавалося б, приватна проблема домашнього насильства має тісний зв'язок із загальною проблемою домашнього насильства. Не дарма говорять, що корені усіх суспільних проблем необхідно шукати в родині. Виховання в умовах насильства в родині призводить до появи нових поколінь дітей, схильних до насильства у світовому масштабі. Тому дослідники звертають увагу на те, що і Сталін, і Гітлер виростили в родині, де процвітало насильство.

Л. Кобелянська цілком вірно зазначає, що коли говориться про насильство в сім'ї, здебільшого маються на увазі маргінальні групи: алкоголіки, наркомани, неблагополучні сім'ї. Якщо ж звернутися до експертної оцінки змін, які відбуваються в суспільстві, то виявиться: збільшується кількість випадків домашнього насильства в сім'ях, що зовні здаються благополучними... Робити

висновки про групи ризику, виходячи з традиційних уявлень, що насильство там, де немає освіченості, матеріального добробуту, схильності до алкоголю, нині неправильно. Природа насильства інша, його прояви надзвичайно різноманітні в сучасному суспільстві, особливо урбанізованому.

Як бачимо є багато причин виникнення домашнього насильства та вирішення більшості з них не належить до компетенції поліції. Однак у рамках впровадження філософії «community policing» у роботі поліції та переходу до надання сервісних послуг поліцейський багато уваги має приділяти саме вирішенню проблем та усуненню умов, які спричиняють правопорушення, у тому числі взаємодіючи із різними органами, установами, громадянами, представниками бізнесу, соціальними службами, освітніми закладами тощо.

Важливим, на наш погляд, є також чітке усвідомлення всього обсягу соціальних втрат від існування насильства щодо жінок:

- жінка, як об'єкт насильства, може втратити здоров'я, життя, родину, можливість одержання освіти, роботи, певний рівень професіоналізму, повагу в суспільстві, можлива деградація її як особистості з такими наслідками як проституція, наркоманія, алкоголізм;

- родина в таких випадках втрачає повноцінне потомство, можливість нормального виховання дітей, стабільний економічний статус, що призводить до розпаду сімейних відносин;

- суспільство ж, через втрату повноцінної особистості, втрачає професійного працівника, родину, як свою основу, зазнає непоправних втрат інтелекту, талантів, трудових ресурсів, стабільності і, як наслідок, потенціалу для розвитку;

- держава, внаслідок існування всього вище переліченого, насамперед втрачає соціальну й політичну безпеку.

Таким чином, насильство щодо жінок, зокрема, економічно не вигідне, оскільки вартість його висока й охоплює вартість медичної, правової та психологічної допомоги постраждалим, втрачені доходи через відсутність жінок на робочому місці, судові витрати, утримання винуватців у місцях позбавлення волі і т.д. Отже, найкращою економією і найкращим вкладенням засобів є запобігання насильству.

Статистика, якою оперують органи Національної поліції, не відображає усіх масштабів явища домашнього насильства в Україні, яке й досі залишається здебільшого латентним феноменом.

Цьому також сприяють стереотипи та міфи, які негативно впливають на ефективне подолання та профілактику домашнього насильства.

Серед поширених стереотипів і міфів є:

1. Жінки провокують насильство і заслуговують його.

Це дуже поширене переконання свідчить про те, що проблема насильства щодо жінок – соціальна. Вона закорінена в гендерних стереотипах, що з дитинства прищеплюються людям. Жодна людина не заслуговує на побиття, але насправді кривдник завжди знайде виправдання своїм діям, незалежно від того, як поводитися жертва.

2. Жінки, які піддаються насильству, завжди можуть піти від кривдника.

У суспільстві, де жінкам запропоновано з культурної точки зору вірити в те, що любов і шлюб є для них самореалізацією, часто вважається, що вони мають право і волю піти з дому, коли насильство стає дуже серйозним. У справжньому житті існує дуже багато перешкод для жінок на цьому шляху.

3. Жінки, що піддаються насильству в родині, – мазохістки. Їм приємно, коли їх б'ють.

Зазвичай вважається, що б'ють тих жінок, які «хочуть і заслуговують бути побитими», тому вони не кидають кривдників і терплять таке ставлення. Цей міф стверджує, що жінка отримує сексуальне задоволення від того, що її б'є чоловік, якого вона любить.

4. Чоловіки-кривдники поведуться агресивно і грубо у стосунках з усіма.

Більшість із них здатні контролювати свою поведінку і розуміти, де і стосовно кого можна виявляти агресивні емоції.

5. Кривдники, які застосовують насильство, психічно нездорові.

Ці чоловіки часто ведуть нормальний спосіб життя, за винятком тих моментів, коли дозволяють собі спалахи агресивної поведінки. Соціальний статус таких чоловіків може бути досить високим, вони можуть обіймати керівні посади, вести активне соціальне життя, бути успішними в бізнесі.

6. Чоловіки, які вдаються до насильства, є невдахами і не можуть подолати проблеми в житті.

Стан стресу рано чи пізно переживають усі люди, але не всі піддаються насильству інших людей.

7. Чоловіки, які б'ють дружин, б'ють також і дітей.

Це трапляється приблизно в третині родин.

8. Чоловік припинить насильство, «коли ми одружимося».

Жінки думають, що чоловіки припинять контролювати їх, якщо вони одружаться. Передбачається, що, отримавши своє, він повинен заспокоїтися і повірити, що вона його любить, бо шлюб є найвищим доказом любові. Але проблема в тому, що влади не буває багато, і цикл насильства продовжується.

9. Дітям потрібен їхній батько, навіть якщо він агресивний - «залишаюся тільки через дітей».

Без сумніву, в ідеалі діти мають потребу в матері та батькові. Проте діти, які живуть в умовах насильства в родині, самі можуть просити матір утекти від батька, аби рятуватися від насильства.

10. Домашні сварки, рукоприкладства і бійки характерні для неосвічених і бідних людей. У родинях із вищим рівнем достатку такі події трапляються рідше.

Насильство в родині не обмежується визначеними групами населення. Це відбувається в усіх соціальних групах, незалежно від рівня доходів.

11. Причиною насильства є алкоголь.

Уживання алкоголю знижує здатність контролювати поведінку, але серед кривдників багато чоловіків, які не вживають тютюну чи алкоголь. Деякі, пройшовши лікування від алкоголізму, продовжували бути агресивними і жорстокими щодо близької людини. Алкоголізм чи вживання алкогольних напоїв не може виправдати насильство.

12. Насильство в родині – нове явище, породжене сучасними економічними і суспільними змінами, темпом життя та стресами.

Звичай бити дружину так само старий, як і сам шлюб. У найдавніші часи, за свідченнями, які дійшли до нас, існував закон, який відкрито заохочував і санкціонував звичай бити дружину. Існування цих та інших міфів про проблему насильства в родині є додатковим тягарем для жінок, що зазнають насильства. Усе це – бар'єри на шляху до нормального життя.

3. Кримінологічні характеристики кривдників та жертв домашнього насильства. Психологічні особливості особистості та поведінки членів сім'ї, у якій учиняється насильство. Діти як група ризику.

Домашнє насильство відбувається у всіх секторах суспільства, незалежно від релігії, раси, сексуальних уподобань, професійного та освітнього рівня. Особи, які чинять насильство, намагаються одержати владу та контроль над близькими партнерами. Влада набирає вигляду стратегічної образливої тактики (фізична, сексуальна, вербальна, емоційна), що забезпечує посилення контролю. Коли образа переходить межу і перетворюється на насильство, усе може розпочатися з порівняно незначних проявів. Коли насильство повторюється, воно стає все жорстокішим та цілеспрямованішим. Особи, які чинять насильство, не «втрачають контроль», а застосовують насильство для контролювання та одержання влади над жертвою.

Кривдник чинить насильство тому, що:

1. Суспільство каже, що це нормально – занадто довго суспільство мирилося із насильством у сім'ях та не притягувало кривдників до відповідальності за

насильство.

2. Це працює – тероризована насильством жертва буде казати чи робити все, щоб вижити.

3. Це вибір – кривдник вирішує чинити насильство для підтримання влади та контролю над жертвою. Так само, як і кривдник, кожна людина має проблеми, злиться та страждає від стресу, але не кожна вирішує чинити насильство.

4. Контроль – кривдник бажає одержати повний контроль над жертвою та сім'єю і може застосовувати у поєднанні насильство та образливу тактику для одержання і підтримки контролю.

5. Вивчена поведінка – така поведінка «вивчається» з дитинства, від власних батьків, від однолітків, школи, спорту та медіа.

Характеризуючи осіб, які здійснюють домашнє насильство, кримінологи виокремлюють такі чинники їх протиправної поведінки:

1. Кривдникам притаманні такі особливості особистості, як ригідність, домінування, тривожність, швидке роздратування (особливо на провокативну поведінку членів сім'ї), низька самооцінка, депресивність, імпульсивність, залежність, низький рівень емпатії та відкритості, низька стресостійкість, емоційна лабільність, агресивність, замкнутість, підозрілість і проблеми самоідентифікації.

2. Негативне ставлення до сім'ї та неадекватні очікування від її представників: кривдник сприймає членів сім'ї як стресовий чинник, унаслідок чого постійно відчуває негативний вплив стресу, невдоволеність сімейним життям, відчувається нещасним.

3. Низький рівень соціальних навичок: у кривдника відсутні навички вести переговори, вирішувати конфліктні ситуації та проблеми мирним шляхом, приймати помірковані рішення, звертатися за допомогою до інших.

4. Психологічне здоров'я кривдника характеризується вираженими психопатологічними відхиленнями, підвищеною нервозністю або депресивністю, схильністю до суїциду, які тільки збільшують ризик застосування насильства до членів сім'ї.

5. Алкоголізм та/або наркоманія кривдників є психофармакологічною проблемою, що породжує афективні порушення психіки (агресивність, гіперсексуальність, роздратованість, порушення координації, знищення самокритики й інші), наслідком яких є втрата контролю над власною поведінкою та незворотний процес деградації особистості.

6. Проблеми з фізичним здоров'ям кривдників (патологічний перебіг вагітності, перервана вагітність, важкі пологи, інвалідність тощо) є чинником, який збільшує імовірність насильницьких проявів, оскільки потужно впливає на нервову систему, викликає негативні емоції, швидке збудження, тривожність, унаслідок чого чоловік або жінка стають нерезистентними до стресорів, знижується рівень їх

самоконтролю.

7. Нерозвиненість батьківських навичок та почуттів найчастіше спостерігається в молодих батьків, у яких труднощі виховання дітей викликають нервозність, репресивність, тривожність, страх, що знижують самооцінку та здатність справлятися з обов'язками батьківства, призводять до нервово-психічних розладів.

Відповідно до характеристики, у типології особистостей, що вчиняють домашнє насильство, виокремлюють:

– регресивний тип, який при низькому рівні власної гідності не вміє контролювати свої потяги та бажання, втрачає межі дозволеного під час виконання функції розпорядника в родині;

– морально нерозбірливий тип, що характеризується брутальним типом поведінки й жорстоким ставленням до членів сім'ї, примушуванням їх вступати в сексуальний контакт із застосуванням при цьому фізичної сили, використовуючи безпорадний стан жертви;

– сексуально нерозбірливий тип не має жодних ні моральних принципів, ні меж і правил у сексуальному задоволенні своїх потреб;

– неадекватний тип – соціопати, які не вписуються в рамки соціальних норм і ставляться до членів сім'ї як до власності, яка не являє жодної моральної цінності і не має права на особистісні прояви.

Колесо влади та контролю

Колесо влади та контролю описує звичайну тактику, яку кривдники використовують для контролю над своїми жертвами, працівниками правоохоронних органів та іншими особами. За його допомогою проілюстровано механізми, вплив і логіку, що використовуються з метою обґрунтування насильницької та домінантної поведінки. Воно також відображає «моментальні знімки» насильницької техніки: фізичне й сексуальне насильство, емоційну образу, залякування, погрози, економічне насильство, використання чоловічої переваги, спроби ізолювати жертв та маніпулювання і знущання над дітьми. Хоча багато актів психологічного й емоційного насильства не пов'язані конкретно з порушенням норм, це допомагає особам, які чинять насильство, установити контроль, який часто підсилюється фізичним та сексуальним насильством.

Застосування примусу та погроз

1. Вислослювання погроз та/або заподіяння шкоди здоров'ю.

2. Погроза залишити жертву, вчинити самогубство, залишити без коштів на існування.

3. Змушування жертви відмовитися від обвинувачень.

4. Змушування жертви вчиняти незаконні дії.

Застосування залякування

1. Залякування жертви поглядом, діями, жестами.
2. Розбивання речей.
3. Знищення майна жертви.
4. Насильство або вбивство домашніх тварин.
5. Залякування зброєю.

Застосування емоційного насильства

1. Заниження самооцінки жертви.
2. Обзивання жертви.
3. Змушування жертви думати, що він/вона божевільний/а.
4. Приниження жертви.
5. Змушування жертви почуватися винною.

Застосування ізоляції

1. Контроль дій жертви.
2. Контроль оточення жертви.
3. Контроль того, що читає жертва.
4. Контроль переміщення жертви.
5. Обмеження соціальної активності жертви.

Применшення, відмова та звинувачення

1. Спрощення проблеми насильства та відмова сприймати серйозно занепокоєння жертви.

2. Висловлювання твердження про те, що насильства не відбулося.
3. Перекладання відповідальності за свою насильницьку поведінку на жертву.
4. Висловлювання твердження про те, що жертва сама винна. *Використання*

дітей

1. Змушування жертви почуватися винною через дитину.
2. Використання дітей для передачі повідомлень.
3. Використання відвідування дитини для дратування жертви.
4. Погроза забрати дітей.

Застосування чоловічої переваги

1. Поводження з жертвою, як зі слугою.
2. Одноосібне прийняття усіх важливих рішень.
3. Поведінка «володаря замку».
4. Визначення жіночих і чоловічих ролей.
5. Погроза вбити дітей або зашкодити їм.

Застосування економічного насильства

1. Перешкоджання жертві одержати роботу чи залишатися працювати.
2. Змушування жертви просити гроші.
3. Ненадання жертві грошової допомоги.
4. Забирання грошей жертви.

5. Приховування від жертви інформації про сімейний дохід та обмеження доступу до цих коштів.

Окреслюючи проблему домашнього насильства, дослідники звертають увагу на сутність цього явища, його динамічні процеси та форми. Насамперед, важливо констатувати, що насильство – це явище, яке виникає з діяльності людини. Передусім, насильство є процесом, який розгортається за певних умов і характеризується етапністю (циклічністю), що має видимі чи невидимі ознаки. Етапність процесу насильства передбачає його так звану циклічність та здатність до повторення. Це досить типовий механізм реалізації агресивності. У якийсь період емоційна напруга в сім'ї зростає, потім відбувається вибух гніву з насильницькими діями. Після такого спалаху чоловік відчуває каяття, він підкреслено запобігливий, навіть ніжний. Далі іде благополучний період, коли все спокійно. Але потім напруга зростає, і знову неминуче стається новий спалах.

ЦИКЛ НАСИЛЬСТВА

Цикл стосунків:

1. Напруження зростає – потреба кривдника у владі та контролі лежить в основі злості та обвинувачення за будь-яке напруження в стосунках. Коли напруження зростає, жертва почувається так, ніби «ходить по голках».

2. Вибух – злочинець показує силу та встановлює контроль над ситуацією, її результатом та його/її партнером шляхом застосування насильницьких методів. Особа, яка чинить насильство, свідомо вирішує його чинити.

3. Любов і каяття – особа, яка чинить насильство, вдається до романтичного примирення, просить вибачення та обіцяє змінитися, користуючись зниклою і страхом, що був спричинений насильством. *Цикл кривдника:*

1. Образа – особа, яка чинить насильство, показує владу та контроль образливими методами.

2. Провина та страх репресій – особа, яка чинить насильство, боїться бути «спійманою» або що жертва буде намагатися помститися.

3. Раціоналізація – кривдник переконує жертву, що вона винна у насильстві, ігноруючи будь-яку особисту відповідальність.

4. Нормальна поведінка – кривдник поводить себе так, ніби нічого не трапилося. Зазвичай жертва змушена приховувати правду внаслідок маніпуляції чи обвинувачування.

5. Планування та фантазування – фантазії про колишні та майбутні насильства підкріплюють злість кривдника, що призводить до активного планування іншого епізоду.

6. Складання плану – кривдник створюватиме та контролюватиме ситуації, за яких жертва не матиме вибору і буде змушена діяти у спосіб, який «обґрунтує» насильство. Уявлення особи, яка чинить насильство: «Я не роблю нічого

неправильного, якщо і роблю, то мене не спіймають, якщо спіймають, то я виправдаюсь.» «Якщо будуть наслідки, вони будуть незначними.»

Не вважається виправданням для домашнього насильства:

1. Хвороба – лише незначний відсоток (менше 5%) насильства, що стосується близьких осіб, спричинений поведінкою внаслідок хвороби.

2. Генетика – домашнє насильство є поведінкою, що виникає внаслідок спостереження та посилення. Це не спричинено генетично.

3. Алкоголь та наркотики – такий елемент може бути присутнім у багатьох ситуаціях домашнього насильства, але алкоголь не змушує нікого ставати жорстоким. Алкоголь може зробити з жорстокої людини ще жорстокішу. Особи, які чинять насильство, часто посиляються на алкоголь для виправдання своєї жорстокості.

4. «Неконтрольована» поведінка – насильство контролюється та зазвичай спрямоване лише проти членів сім'ї. Особи, які чинять насильство, обирають тих, над ким будуть знущатися, що вони робитимуть чи не робитимуть із жертвою, де і коли вони завдадуть удару. Таке прийняття рішення підтверджує, що кривдники все таки контролюють власну насильницьку поведінку.

5. Злість: а) деякі епізоди, пов'язані з побиттям, трапляються і коли особа, яка чинить насильство, не заряджена емоційно або зла, і коли вона дуже сильно заряджена емоційно; б) особи, які чинять насильство, обирають насильство або іншу тактику (наприклад, прояв гніву) для контролю чи одержання того, що вони хочуть, або того, на що, за їх переконанням, мають право. Джерелом жорстокості є не злість, а швидше потреба кривдника одержати контроль.

6. Стрес – усі страждають від стресу (наприклад, робота, конфлікти у стосунках, хвороба, гроші тощо), однак стрес не змушує людей бути жорстокими. Багато епізодів домашнього насильства трапляється, коли кривдник не перебуває на емоційному піку або в стані стресу. Насильство – це вибір, який робить кривдник.

7. Поведінка жертви та проблеми у стосунках – врахування стосунків або поведінки жертви для пояснення домашнього насильства ставить наголос не на діях особи, яка чинить насильство та відповідальна за нього.

Жертва домашнього насильства – це особа, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі. Як свідчить статистика, близько 90% потерпілих від домашнього насильства – жінки. Можна навести ряд причин того, чому жінки, які потерпають від подружнього насильства, не розривають шлюб із кривдником:

– відсутність (або впевненість у відсутності) альтернатив у сфері працевлаштування та джерел надходження фінансів (часто всі грошові надходження контролює чоловік). Ця проблема є особливо значущою для жінок із дітьми;

– відсутність житла або іншого помешкання, куди жінка могла б переїхати та забрати своїх дітей;

– соціальні, культурні та сімейні традиції, які декларують шлюб найвищою цінністю та закликають до збереження родини за будь-яку ціну;

– наявність людей, які переконують жінку (або підтримують у неї впевненість) у тому, що вона сама винна в насильстві і що може зупинити його, повністю підкорившись вимогам партнера;

– іммобілізація в результаті психологічної та/або фізичної травми (травмовані особи часто не можуть мобілізувати власні ресурси, необхідні для припинення деструктивних шлюбних стосунків і початку нового життя для себе та своїх дітей, особливо безпосередньо після травмування).

Насильство над дітьми – це проблема, яка завжди існувала і скоріш за все, ще дуже довго буде існувати у сучасному суспільстві. Сучасність демонструє такі його приклади, як смерть дітей від голоду, загибель їх під час бомбардувань і обстрілу, міжнародних конфліктів, вбивство в таборах біженців, на побутовому ґрунті. Нерідкі і такі форми насильства, як торгівля дітьми, залучення до жебрацтва, проституція, економічна експлуатація, позбавлення житла, коштів для існування, зневага потребами й інтересами. Діти є найнезахищенішою і найуразливішою частиною суспільства, повністю залежною від дорослих. Саме з їх провини діти стають жертвами домашнього насильства, опиняються в зонах стихійних і природних катастроф, військових дій тощо.

Постраждалою дитиною визнається не лише та, яка зазнала домашнього насильства, а й свідок (очевидець) такого насильства.

Жорстоке ставлення до дитини і нехтування її інтересами можуть мати різні види і форми, але їх наслідками завжди є серйозний збиток для здоров'я, розвитку і соціалізації дитини, нерідко й загроза її життю чи навіть є причиною смерті.

Діти, що зазнали різного роду насильства, самі стають агресивними, що найчастіше виливається на більш слабких: молодших за віком дітей, на тварин. Часто їхня агресивність виявляється в грі, часом спалахи їхнього гніву не мають видимої причини. Деякі з них, навпаки, надмірно пасивні, не можуть себе захистити. І в тому, і в іншому випадку порушується контакт, спілкування з однолітками. У занедбаних, емоційно депривованих дітей прагнення будь-яким шляхом привернути до себе увагу іноді виявляється у вигляді зухвалої, ексцентричної.

Розрізняють наближені та віддалені наслідки жорстокого і недбалого ставлення до дітей.

До *наближених наслідків* належать фізичні травми, ушкодження, а також блювота, головний біль, втрата свідомості, характерні для синдрому струсу, що розвивається в маленьких дітей, яких беруть за плечі і сильно трясуть.

Окрім зазначених ознак, у дітей під час цього синдрому з'являється крововилив в очні яблука.

До найближчих наслідків належать також гострі психічні порушення у відповідь на будь-який вид агресії, особливо на сексуальну. Такі реакції можуть проявлятися у прагненні кудись тікати, сховатися або глибокій загальмованості, зовнішній байдужності. У будь-якому випадку, дитина охоплена надзвичайним страхом, тривогою та гнівом.

У старшому віці можливий розвиток депресії з почуттям власної нікчемності, неповноцінності.

Віддалені наслідки – це порушення фізичного і психічного розвитку, соматичні захворювання, особистісні та емоційні порушення, соціальна невлаштованість:

1) порушення фізичного і психічного розвитку – у більшості дітей, що живуть у родинах, де застосовуються важкі фізичні покарання, лайка на адресу дитини і є "методами виховання", чи в родинах, де діти позбавлені тепла, уваги, наприклад, у родинах батьків-алкоголіків, наявні ознаки затримки фізичного і нервово-психічного розвитку.

Закордонні фахівці назвали цей стан дітей «нездатністю до процвітання». Діти, що зазнавали жорстокого ставлення до себе, часто відстають у рості, масі чи у тому та іншому від своїх однолітків. Вони пізніше починають ходити, говорити, рідше сміються, вони значно гірше встигають у школі, ніж їхні однолітки. У таких дітей часто спостерігаються «дурні звички»: кусання нігтів, розгойдування. Та й зовні діти, що живуть в умовах зневаги їхніх інтересів, фізичних й емоційних потреб, виглядають по-іншому, ніж діти, що живуть у нормальних умовах: у них припухлі, «заспані» очі, бліде обличчя, скуйовджене волосся, неохайність в одязі, інші ознаки гігієнічної занедбаності – педикульоз, висипання, неприємний запах від одягу і тіла.

2) різні захворювання як наслідок жорстокого поводження – можуть носити специфічний для окремого виду насильства характер: наприклад, під час фізичного насильства наявні ушкодження частин тіла і внутрішніх органів різного ступеня тяжкості, переломи кісток.

Під час сексуального насильства можуть бути захворювання, що передаються статевим шляхом: інфекційнозапальні захворювання геніталій, сифіліс, гонорея, СНІД, гострі і хронічні інфекції сечостатевих шляхів, травми, кровотечі із статевих органів і прямої кишки, розриви прямої кишки і піхви, випадання прямої кишки. Під час сексуального насильства – не пояснений (якщо ніяких захворювань органів черевної порожнини і малого таза не виявляється) біль внизу живота.

Незалежно від виду і характеру насильства у дітей можуть спостерігатися різні захворювання, що належать до психосоматичних: ожиріння чи, навпаки, різка

втрата ваги, що обумовлено порушеннями апетиту. Під час емоційного (психічного) насильства нерідко бувають шкірні висипання, алергійна патологія, виразка шлунку. Часто в дітей розвиваються такі нервово-психічні захворювання, як тики, заїкуватість, енурез (нетримання сечі), енкопрез (нетримання калу), деякі діти повторно потрапляють у відділення невідкладної допомоги з приводу випадкових травм, отруєнь;

3) психічні особливості дітей, які постраждали від насильства – практично всі діти, що постраждали від жорстокого поводження і зневажливого ставлення, пережили психічну травму, в результаті чого вони мають визначені особистісні, емоційні і поведінкові особливості, що негативно впливають на їхнє подальше життя.

4. Державні органи та соціальні установи як суб'єкти запобігання та протидії домашньому насильству.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (далі – Закон) декларує, що державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству спрямована на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства, надання всебічної допомоги постраждалим особам та утвердження ненасильницького характеру приватних стосунків. Основними напрямками реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є:

- 1) запобігання домашньому насильству;
- 2) ефективне реагування на факти домашнього насильства шляхом запровадження механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 3) надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством;
- 4) належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їхньої поведінки.

Задля реалізації зазначених напрямів державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні діє система суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Так, **суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є:**

- 1) спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 2) інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 3) загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб;
- 4) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Згідно поданої класифікації спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є:

1) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

2) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, у тому числі їх структурні підрозділи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

4) сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх створення) ради, їх виконавчі органи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Міністерство соціальної політики України (Мінсоцполітики) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері запобігання домашньому насильству. Мінсоцполітики є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

До основних завдань Мінсоцполітики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству відноситься забезпечення формування та реалізація державної політики з питань запобігання домашньому насильству та забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

На виконання цих завдань Мінсоцполітики:

- узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та в установленому порядку вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України;

- розробляє проекти законів та інших нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції;

- погоджує проекти законів, інших актів законодавства, які надходять на погодження від інших міністерств та центральних органів виконавчої влади, готує в межах повноважень, передбачених законом, висновки і пропозиції до проектів законів, інших актів законодавства, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, та проектів законів, внесених на розгляд Верховної Ради України іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи, нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

- готує в межах повноважень, передбачених законом, зауваження і пропозиції до прийнятих Верховною Радою України законів, що надійшли на підпис Президентів України;

- розробляє заходи, спрямовані на забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства;

- формує Національний план дій щодо впровадження гендерної рівності;

- узагальнює виконання державних програм з питань гендерної рівності;

- здійснює в межах повноважень, передбачених законом, контроль за дотриманням гендерної рівності під час вирішення кадрових питань у центральних і місцевих органах виконавчої влади;

- організовує навчання державних службовців з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

- здійснює разом з іншими центральними органами виконавчої влади підготовку науково обґрунтованих пропозицій щодо забезпечення гендерної рівності;

- організовує в установленому порядку проведення наукових та експертних досліджень з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

- проводить моніторинг та узагальнює результати забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у різних сферах життя суспільства;

- веде облік випадків дискримінації за ознакою статі, узагальнює інформацію про такі випадки і вносить пропозиції щодо їх усунення;

- разом з іншими центральними органами виконавчої влади вживає заходів до усунення дискримінаційних норм, виявлених за результатами гендерно-правової експертизи законодавства та інші повноваження.

Закон до повноважень Мінсоцполітики відносить:

1) формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

2) нормативно-правове регулювання у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) координацію діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

4) забезпечення розроблення та затвердження типових програм для постраждалих осіб, а також методичних рекомендацій щодо їх виконання;

5) забезпечення розроблення та затвердження типових програм для кривдників, а також методичних рекомендацій щодо їх виконання, у тому числі з урахуванням віку, стану здоров'я, статі кривдника;

6) здійснення методичного забезпечення місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

7) затвердження стандартів надання соціальних послуг постраждалим особам та методики визначення потреб територіальних громад у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб;

8) здійснення міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

9) забезпечення створення та функціонування Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, здійснення повноважень держателя цього реєстру;

10) забезпечення функціонування служб підтримки постраждалих осіб та здійснення контролю за їх діяльністю;

11) координацію підготовки фахівців, які представляють суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

12) організацію та проведення загальнонаціональних соціологічних, правових, психолого-педагогічних та інших досліджень щодо домашнього насильства, його причин і наслідків;

13) збір, аналіз і поширення відповідно до законодавства інформації про домашнє насильство, удосконалення системи показників у формах державної статистичної звітності щодо запобігання та протидії домашньому насильству;

14) забезпечення здійснення моніторингу ефективності законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству, практики його застосування, заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, надання методичної та практичної допомоги суб'єктам, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

15) підготовку та оприлюднення щорічного звіту про стан реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

16) ведення обліку даних про діяльність загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб на загальнодержавному рівні.

Таким чином, Міністерство соціальної політики України є одним із основних суб'єктів публічної адміністрації галузевої компетенції у сфері адміністративно-правового регулювання протидії домашньому насильству, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань запобігання та протидії домашньому насильству.

До спеціально уповноважених органів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству Закон відносить Раду міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, у тому числі їх структурні підрозділи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Місцева державна адміністрація є системою органів державної виконавчої влади, які утворюються відповідним Представником Президента України або входять до складу адміністрації за принципом подвійного підпорядкування. Місцеві державні адміністрації підпорядковуються Президентові України, а також Кабінету Міністрів України з питань, що належать до його компетенції. Обласні, Київська і Севастопольська міські, районні, районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації становлять єдину систему державної виконавчої влади на місцях.

До повноважень Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать:

1) забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на регіональному рівні, зокрема шляхом здійснення постійного контролю за своєчасністю та належністю вжиття заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

2) забезпечення розроблення, затвердження та виконання регіональних програм у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) забезпечення координації діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, та їх взаємодії на регіональному рівні;

4) облік даних про суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на регіональному рівні;

5) забезпечення підготовки фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі фахівців, які реалізують програми для кривдників;

6) забезпечення підготовки методичних рекомендацій щодо організації і забезпечення діяльності та підвищення кваліфікації фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії домашньому насильству;

7) забезпечення здійснення інформаційно-просвітницької діяльності (у тому числі підготовка та поширення відповідних матеріалів) щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, формування нетерпимого ставлення громадян до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках;

8) організація та/або проведення регіональних соціологічних, психолого-педагогічних та інших досліджень щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства;

9) здійснення моніторингу стану виконання суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, поставлених завдань у процесі реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на регіональному рівні, надання їм методичної та практичної допомоги, з'ясування проблемних питань у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та вжиття вичерпних заходів для їх вирішення;

10) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

До повноважень районних, районних у містах Києві і Севастополі державних адміністрацій та виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать:

1) забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

2) забезпечення надання соціальних послуг на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, у тому числі шляхом соціального замовлення у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) визначення потреби у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, забезпечення їх створення та функціонування, здійснення контролю за їхньою діяльністю;

4) участь у підготовці фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі фахівців, які реалізують програми для кривдників;

5) прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, забезпечення застосування заходів для його припинення, надання допомоги постраждалим особам;

6) забезпечення координації діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, та їх взаємодії на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

7) інформування постраждалих осіб про права, заходи та соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

8) збір, аналіз і поширення відповідно до законодавства інформації про домашнє насильство на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

9) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

10) виконання повноважень органу опіки та піклування.

Структурними підрозділами місцевих державних адміністрацій, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є структурні підрозділи з питань сім'ї.

Сільські, селищні, міські ради є органами місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією України, цим та іншими законами.

Обласні та районні ради є органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст, у межах повноважень, визначених Конституцією України, цим та іншими законами, а також повноважень, переданих їм сільськими, селищними, міськими радами.

Виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є виконавчі органи з питань сім'ї.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» органами опіки та піклування є районні, районні у містах Києві та Севастополі місцеві державні адміністрації, виконавчі органи міських чи районних у містах, сільських, селищних рад.

Органами опіки та піклування є районні, районні у мм. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад (далі - органи опіки та піклування), які провадять діяльність із соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі забезпечення їх права на виховання у сім'ї, надання статусу дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, встановлення опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми,

позбавленими батьківського піклування, із захисту особистих, майнових і житлових прав дітей.

До повноважень органів опіки та піклування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дитини та за участю дитини належать:

1) захист прав та інтересів постраждалої дитини, дитини-кривдника, у тому числі шляхом звернення до суду, представництва прав та інтересів дитини у суді при розгляді питань, пов'язаних із здійсненням актів домашнього насильства, зокрема про видачу обмежувального припису;

2) безпосереднє надання допомоги та захисту постраждалим дітям, дітям-кривдникам, які мають статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

3) розгляд у порядку, встановленому Сімейним кодексом України, питання про доцільність відібрання дитини або позбавлення батьківських прав стосовно дитини, якщо кривдниками дитини є батьки (усиновлювачі) або один із них;

4) розгляд у порядку, встановленому законодавством, питань про доцільність відібрання дитини в опікуна (піклувальника), прийомних батьків, батьків-вихователів, про звільнення особи від обов'язків опікуна (піклувальника) дитини, розірвання договору про патронат над дитиною, скасування рішення про влаштування дитини до дитячого будинку сімейного типу або до прийомної сім'ї у разі здійснення домашнього насильства стосовно дитини або за участю дитини;

5) надання згоди на отримання соціальних послуг постраждалою дитиною, дитиною-кривдником, якщо батьки, інші законні представники дитини є кривдниками або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини;

6) надання згоди на внесення персональних даних про дитину, яка повідомила про вчинення насильства або є постраждалою особою, до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, якщо батьки, інші законні представники дитини є кривдниками або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини;

7) влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя у разі неможливості проживання дитини із своїми батьками, іншими законними представниками у зв'язку із вчиненням домашнього насильства стосовно цієї дитини або за її участі.

До повноважень органів опіки та піклування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно недієздатних осіб та осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, належать:

1) вирішення питання щодо отримання соціальних послуг постраждалою особою, яка є недієздатною особою, у разі якщо законного представника такої особи не призначено або законний представник є кривдником чи ухиляється від захисту прав та інтересів такої особи;

2) надання згоди на внесення персональних даних про недієздатну особу, яка повідомила про вчинення насильства або є постраждалою особою, до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, якщо законний представник такої особи є кривдником або ухиляється від захисту прав та інтересів недієздатної особи;

3) влаштування постраждалої особи, яка є недієздатною особою, до закладу соціального захисту у разі, якщо у зв'язку із вчиненням домашнього насильства

проживання такої особи в сім'ї чи з опікуном становить загрозу її життю та здоров'ю;

4) вжиття заходів для надання недієздатній особі, яка є кривдником, психіатричної допомоги у примусовому порядку у разі, якщо у зв'язку із вчиненням домашнього насильства проживання такої особи в сім'ї чи з опікуном становить загрозу життю та здоров'ю членів сім'ї або опікуна;

5) порушення перед судом питання про звільнення в установленому законодавством порядку від повноважень опікуна або піклувальника у разі вчинення ними домашнього насильства стосовно недієздатної особи або особи, цивільна дієздатність якої обмежена;

6) захист прав та представлення інтересів постраждалої особи, яка є недієздатною особою, в органах державної влади, органах місцевого самоврядування чи в суді (у разі потреби);

7) порушення перед органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питання про притягнення в установленому законодавством порядку до відповідальності посадових осіб у разі невиконання або неналежного виконання ними обов'язків під час виявлення та роботи з постраждалими особами, які є недієздатними особами або особами, цивільна дієздатність яких обмежена;

8) здійснення інших передбачених законодавством заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно недієздатних осіб та осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, чи за їх участю.

Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання домашньому насильству, враховують природу домашнього насильства, його непропорційний вплив на жінок і чоловіків, зокрема на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку, необхідність підтримки та захисту постраждалих осіб, наслідки домашнього насильства, що призводять до порушення прав людини.

Крім того, у здійсненні заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема виявленні фактів домашнього насильства, наданні допомоги та захисту постраждалим особам, можуть брати участь підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, громадські об'єднання та іноземні неурядові організації, фізичні особи - підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги, у тому числі послуги патронату над дітьми.

Громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, яким стало відомо про вчинення домашнього насильства, зокрема якщо постраждалими особами стали або можуть стати діти, зобов'язані невідкладно повідомити про це до районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад, уповноважених підрозділів органів Національної поліції України або до цілодобового кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей.

До інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, Закон відносить наступних суб'єктів:

- 1) служби у справах дітей;
- 2) уповноважені підрозділи органів Національної поліції України;
- 3) органи управління освітою, навчальні заклади, установи та організації системи освіти;
- 4) органи охорони здоров'я, установи та заклади охорони здоров'я;
- 5) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;
- 6) суди;
- 7) прокуратура;
- 8) уповноважені органи з питань пробації.

Служба у справах дітей обласної, Київської та Севастопольської міської держадміністрації (далі - служба) є структурним підрозділом обласної, Київської та Севастопольської міської держадміністрації, який утворюється головою обласної, Київської та Севастопольської міської держадміністрації, підзвітний та підконтрольний відповідно голові обласної, Київської та Севастопольської міської державної адміністрації.

Основними завданнями служби є:

- реалізація на відповідній території державної політики з питань соціального захисту дітей, запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності, вчиненню дітьми правопорушень;
- розроблення і здійснення самостійно або разом з відповідними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями усіх форм власності, громадськими організаціями заходів щодо захисту прав, свобод і законних інтересів дітей;
- координація зусиль місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності у вирішенні питань соціального захисту дітей та організації роботи із запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності;
- забезпечення додержання вимог законодавства щодо встановлення опіки та піклування над дітьми, їх усиновлення, влаштування в дитячі будинки сімейного типу, прийомні сім'ї;
- здійснення контролю за умовами утримання і виховання дітей у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних установах і закладах соціального захисту для дітей усіх форм власності;
- ведення державної статистики щодо дітей;
- ведення обліку дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, усиновлених, влаштованих до прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та соціально-реабілітаційних центрів (дитячих містечок);
- визначення пріоритетних напрямів поліпшення на відповідній території становища дітей, їх соціального захисту, сприяння фізичному, духовному та інтелектуальному розвитку, запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності, вчиненню дітьми правопорушень.

До повноважень служб у справах дітей у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей належать:

1) розроблення та виконання заходів із захисту прав та законних інтересів постраждалої дитини;

2) розроблення та виконання заходів із захисту прав та законних інтересів дитини-кривдника;

3) прийом та розгляд заяв і повідомлень про домашнє насильство стосовно дітей та за участю дітей, у тому числі повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей;

4) інформування постраждалої дитини, її батьків, інших законних представників, якщо вони не є кривдниками дитини, про права, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися;

5) інформування дитини-кривдника, її батьків, інших законних представників про права дитини, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися;

6) влаштування дитини в центр соціально-психологічної реабілітації дітей, притулок для дітей служби у справах дітей, інші установи для дітей незалежно від форми власності та підпорядкування, в яких створені належні умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб, а також здійснення контролю за умовами її перебування та надання допомоги у разі неможливості проживання дитини із своїми батьками, іншими законними представниками у зв'язку із вчиненням домашнього насильства стосовно цієї дитини або за її участі;

7) проведення профілактичної роботи з батьками, іншими законними представниками дитини із запобігання домашньому насильству стосовно дітей та за участю дітей;

8) порушення перед органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питання про притягнення до відповідальності згідно із законом посадових осіб у разі невиконання або неналежного виконання ними обов'язків під час виявлення фактів домашнього насильства, роботи з постраждалою дитиною, дитиною-кривдником;

9) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

10) здійснення інших передбачених законодавством заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей чи за участю дітей;

11) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Національна поліція України (поліція) - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

До повноважень уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать:

- 1) виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них;
- 2) прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України;
- 3) інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;
- 4) винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників;
- 5) взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством;
- 6) здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;
- 7) анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством;
- 8) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 9) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Уповноважені підрозділи органів Національної поліції України здійснюють повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з урахуванням міжнародних стандартів реагування правоохоронних органів на випадки домашнього насильства та оцінки ризиків.

Поліцейські можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи.

Поліція відповідно до покладених на неї завдань: здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню домашньому насильству; виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню фактів домашнього насильства, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; вживає заходів з метою виявлення фактів домашнього насильства; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення; здійснює досудове розслідування кримінальних проваджень за фактами вчинення домашнього насильства; розшукує осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання; доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне

правопорушення (зокрема, домашнє насильство); вживає всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок домашнього насильства; у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі; вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі; здійснює оперативно-розшукову діяльність відповідно до закону та ін.

Органами державного управління освітою в Україні є Міністерство освіти і науки; міністерства і відомства України, яким підпорядковані навчально-виховні заклади; відділи (управління) освіти місцевих державних адміністрацій.

До повноважень органів управління освітою у сфері запобігання та протидії домашньому насильству відповідно до компетенції належать:

1) забезпечення підготовки фахівців відповідної кваліфікації та галузі знань з метою належного виконання ними функцій із запобігання та протидії домашньому насильству;

2) забезпечення впровадження в навчально-виховний процес на всіх освітніх рівнях, у тому числі включення до навчальних програм і планів, питань запобігання та протидії домашньому насильству;

3) забезпечення включення до освітньо-професійних програм під час встановлення державних стандартів освіти питань запобігання та протидії домашньому насильству;

4) участь у підготовці (перепідготовці, підвищенні кваліфікації) фахівців, які представляють суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

5) забезпечення включення до навчальних та виховних програм питань запобігання та протидії домашньому насильству;

6) методичне забезпечення навчальних закладів з питань запобігання та протидії домашньому насильству;

7) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

У виявленні фактів домашнього насильства має значення спостережливість педагогічних працівників закладу освіти, їх уважне ставлення до учасників освітнього процесу і здатність вчасно помітити симптоми неблагополуччя в поведінці та настрої дітей.

Навчальні заклади та установи системи освіти під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству:

1) проводять з учасниками навчально-виховного процесу виховну роботу із запобігання та протидії домашньому насильству;

2) повідомляють не пізніше однієї доби службу у справах дітей, уповноважені підрозділи органів Національної поліції України у разі виявлення фактів домашнього насильства стосовно дітей або отримання відповідних заяв чи повідомлень;

3) проводять інформаційно-просвітницькі заходи з учасниками навчально-виховного процесу з питань запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі стосовно дітей та за участю дітей, приділяючи особливу увагу формуванню небайдужого ставлення учнів до постраждалих дітей, усвідомлення необхідності невідкладного інформування вчителів про випадки домашнього насильства, що стали їм відомі, повідомлення про такі випадки до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей;

4) організовують роботу практичного психолога та/або соціального педагога з постраждалими дітьми;

5) взаємодіють з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до статті 15 цього Закону;

6) звітують центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Органами державного управління у сфері охорони здоров'я являються: Міністерство охорони здоров'я України, інші центральні органи виконавчої влади, які реалізують державну політику у сферах санітарного та епідемічного благополуччя населення, контролю якості та безпеки лікарських засобів, протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу та інших соціально небезпечних захворювань.

До повноважень органів охорони здоров'я у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать:

1) розроблення та затвердження стандарту надання медичної допомоги постраждалим особам або особам, які ймовірно постраждали від домашнього насильства;

2) затвердження порядку проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб;

3) методичне забезпечення установ і закладів охорони здоров'я з питань запобігання та протидії домашньому насильству;

4) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Установи і заклади охорони здоров'я під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству:

1) повідомляють уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про виявлення ушкоджень, що могли виникнути внаслідок вчинення

домашнього насильства, а в разі виявлення ушкоджень у дитини - також службу у справах дітей;

2) у разі виявлення тілесних ушкоджень забезпечують в установленому порядку проведення медичного обстеження постраждалих осіб;

3) у разі виявлення ушкоджень сексуального характеру направляють постраждалих осіб на тестування на ВІЛ-інфекцію;

4) надають медичну допомогу постраждалим особам з урахуванням індивідуальних потреб;

5) інформують постраждалих осіб про заходи та соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

6) взаємодіють з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

7) звітують центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Безоплатна правова допомога - правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел.

Право на безоплатну правову допомогу - гарантована Конституцією України можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу у випадках, передбачених Законом України «Про безоплатну правову допомогу».

Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги (далі - центри) утворюються, реорганізуються та ліквідовуються Міністерством юстиції України за пропозицією Координаційного центру з надання правової допомоги з урахуванням потреб відповідної адміністративно-територіальної одиниці та забезпечення доступу осіб до безоплатної правової допомоги і є територіальними відділеннями Координаційного центру. Діяльність центрів поширюється на територію відповідної адміністративно-територіальної одиниці (відповідних адміністративно-територіальних одиниць).

До повноважень центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать:

1) забезпечення надання безоплатної правової допомоги постраждалим особам у порядку, встановленому Законом України «Про безоплатну правову допомогу», у тому числі на базі загальних та спеціальних служб підтримки постраждалих осіб;

2) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом

виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними законом. Судову владу реалізують судді та, у визначених законом випадках, присяжні шляхом здійснення правосуддя у рамках відповідних судових процедур.

Суди України утворюють єдину систему. Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами та відповідно до визначених законом процедур судочинства.

Про значення суду в механізмі протидії домашньому насильству в Україні свідчить величезна кількість розглянутих судами проваджень, пов'язаних із таким насильством.

Суди розглядають:

- провадження щодо осіб, які вчинили домашнє насильство (кримінальні та адміністративні правопорушення);
- провадження щодо винесення обмежувального припису особам, які вчиняють домашнє насильство;
- справи про поміщення дітей віком від 11 років у приймальники-розподільники для дітей;
- справи про адміністративну відповідальність батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників) неповнолітніх за невиконання ними своїх обов'язків щодо виховання і навчання дітей;
- справи про обмеження батьків у дієздатності, відібрання дітей та позбавлення батьківських прав, виселення осіб, позбавлених батьківських прав, якщо їх спільне проживання з дітьми, щодо яких вони позбавлені батьківських прав, неможливе;
- справи про поновлення батьківських прав і розв'язання спорів між батьками щодо місця проживання дітей;
- провадження щодо інших питань, пов'язаних з особистими, житловими і майновими правами осіб та ін.

Поряд із цим слід зазначити, що наступним суб'єктом, на якого покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є органи прокуратури.

Прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

У статті 131¹ Конституції України визначено, що завданнями прокуратури є підтримання публічного обвинувачення в суді; організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.

Поряд із цим Наказ Генеральної прокуратури України від 6 грудня 2014р. № 16гн «Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей» закріплює приділення особливої уваги органами прокуратури захисту прав і свобод дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей-інвалідів,

дітей, які виховуються в сім'ях, що перебувають у складних життєвих обставинах, залишених без догляду батьків, переміщених з тимчасово окупованої території України, районів воєнних дій, збройних конфліктів та інших надзвичайних ситуацій.

При цьому слід підкреслити, що головне завдання органів прокуратури у сфері протидії домашньому насильству – здійснення контролю і нагляду за законністю діяльності правоохоронних органів, які протидіють правопорушенням у досліджуваній нами сфері. Таким чином, можемо констатувати, що органи прокуратури беруть безпосередню участь у протидії домашньому насильству та здійснюють заходи із запобігання зазначеному правопорушенню.

Пробація - система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого. Метою пробації є забезпечення безпеки суспільства шляхом виправлення засуджених, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинувачених, з метою прийняття судом рішення про міру їхньої відповідальності.

Орган пробації - центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері пробації.

Суб'єкти пробації - засуджені, щодо яких за рішенням суду та відповідно до закону застосовуються наглядові, соціально-виховні заходи, та обвинувачені, щодо яких органом пробації готується досудова доповідь.

Пробаційна програма - програма, що призначається за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, та передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити.

Уповноважений орган з питань пробації у межах своїх повноважень забезпечує:

- здійснення нагляду за засудженими, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей до трьох років;
- виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських і виправних робіт;
- реалізацію пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;
- проведення соціально-виховної роботи із засудженими, до яких застосовано пробацію;
- здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення;
- направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів у порядку, визначеному статтею 57 Кримінально-виконавчого Кодексу України;

- здійснення інших визначених законодавством заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

З метою створення повноцінної системи пробації в Україні у 2018 році було створено єдину Державну установу “Центр пробації” з підпорядкуванням їй уповноважених органів з питань пробації, удосконалено організаційну структуру, механізм використання фінансових, матеріальних та технічних умов функціонування органів пробації для ефективного використання поставлених завдань.

Орган пробації під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє в установленому законодавством порядку з державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями.

План практичного заняття

1. Поняття спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству та підстави і порядок їх застосування.

2. Форми і методи діяльності працівників поліції щодо протидії домашньому насильству.

3. Вирішення ситуаційних завдань.

1. Поняття спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству та підстави і порядок їх застосування.

До спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству належать:

- 1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника;
- 2) обмежувальний припис стосовно кривдника;
- 3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;
- 4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників.

Терміновий заборонний припис виноситься кривднику уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення.

Терміновий заборонний припис може містити такі заходи:

- 1) зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи;
- 2) заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи;
- 3) заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

Під час вирішення питання про винесення термінового заборонного припису пріоритет надається безпеці постраждалої особи. Зазначена вимога поширюється

також на місце спільного проживання (перебування) постраждалої особи та кривдника незалежно від їхніх майнових прав на відповідне житлове приміщення.

Працівники уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України можуть у встановленому законом порядку застосовувати поліцейські заходи примусу для виселення з житлового приміщення кривдника, якщо терміновий заборонний припис передбачає зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи, а кривдник відмовляється добровільно його залишити.

Терміновий заборонний припис виноситься за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України за результатами оцінки ризиків.

Терміновий заборонний припис виноситься строком до 10 діб. Терміновий заборонний припис вручається кривднику, а його копія - постраждалій особі або її представнику.

Дія термінового заборонного припису припиняється у разі застосування до кривдника судом адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту або обрання щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у кримінальному провадженні.

Кривдник, стосовно якого винесено терміновий заборонний припис, згідно з яким він повинен залишити місце спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, зобов'язаний повідомити про місце свого тимчасового перебування уповноважений підрозділ органів Національної поліції України за місцем вчинення домашнього насильства.

Особа, стосовно якої винесено терміновий заборонний припис, може оскаржити його до суду в загальному порядку, передбаченому для оскарження рішень, дій або бездіяльності працівників уповноважених підрозділів органів Національної поліції України.

Якщо кривдником є особа, яка на день винесення припису не досягла вісімнадцятирічного віку та має спільне місце проживання (перебування) з постраждалою особою, терміновий заборонний припис не може містити таких заходів:

- 1) зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи;
- 2) заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи.

Терміновий заборонний припис виноситься відповідно до наказу МВС України від 01.08.2018 № 654 «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника»:

Обмежувальний припис стосовно кривдника

Право звернутися до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника мають:

- 1) постраждала особа або її представник;
- 2) у разі вчинення домашнього насильства стосовно дитини - батьки або інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, а також орган опіки та піклування;
- 3) у разі вчинення домашнього насильства стосовно недієздатної особи - опікун, орган опіки та піклування.

Обмежувальним приписом визначаються один чи декілька таких заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків:

- 1) заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;
- 2) усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи;
- 3) обмеження спілкування з постраждалою дитиною;
- 4) заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою;
- 5) заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею;
- 6) заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Рішення про видачу обмежувального припису або про відмову у видачі обмежувального припису приймається на підставі оцінки ризиків.

Обмежувальний припис видається на строк від одного до шести місяців.

За заявою осіб, визначених частиною першою цієї статті, на підставі оцінки ризиків обмежувальний припис може бути продовжений судом на строк не більше шести місяців після закінчення строку, встановленого судовим рішенням згідно з частиною четвертою цієї статті.

Про видачу обмежувального припису кривднику суддя у встановлений законом строк інформує уповноважені підрозділи органів Національної поліції України за місцем проживання (перебування) постраждалої особи для взяття кривдника на профілактичний облік, а також районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад за місцем проживання (перебування) постраждалої особи.

Обмежувальний припис не може містити заходів, що обмежують право проживання чи перебування кривдника у місці свого постійного проживання (перебування), якщо кривдником є особа, яка не досягла вісімнадцятирічного віку на день видачі такого припису.

Порядок видачі судом обмежувального припису визначається Цивільним процесуальним кодексом України.

Постраждала особа може вимагати від кривдника компенсації її витрат на лікування, отримання консультацій або на оренду житла, яке вона винаймає (винаймала) з метою запобігання вчиненню стосовно неї домашнього насильства, а також періодичних витрат на її утримання, утримання дітей чи інших членів сім'ї, які перебувають (перебували) на утриманні кривдника, у порядку, передбаченому законодавством.

У разі порушення кримінального провадження у зв'язку з вчиненням домашнього насильства перелік заходів щодо тимчасового обмеження прав або покладення обов'язків на особу, яка підозрюється, обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, або визнана винною у його вчиненні, а також порядок застосування таких заходів визначаються Кримінальним кодексом України та Кримінальним процесуальним кодексом України.

Взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи

Уповноважений підрозділ органу Національної поліції України бере на профілактичний облік кривдника з моменту виявлення факту вчинення ним домашнього насильства на встановлений законодавством строк і проводить з ним профілактичну роботу.

Зняття кривдника з профілактичного обліку здійснюється уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України, який взяв його на профілактичний облік, автоматично після завершення встановленого строку, якщо інше не передбачено законодавством.

Порядок взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника затверджується Міністерством внутрішніх справ України.

Виконання програм для кривдників

Суб'єктами, відповідальними за виконання програм для кривдників, є місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

Суб'єкт, відповідальний за виконання програм для кривдників, організовує та забезпечує проходження кривдниками таких програм.

Виконання програм для кривдників стосовно дітей-кривдників здійснюється з урахуванням вікових та психологічних особливостей дітей.

З метою запобігання повторному вчиненню домашнього насильства та забезпечення виконання програми для кривдника дитину-кривдника може бути тимчасово влаштовано до родичів, у сім'ю патронатного вихователя або до установи для дітей незалежно від форми власності та підпорядкування, в яких створені належні умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб.

Виконання програм для кривдників забезпечують фахівці, які пройшли відповідне навчання.

Кривдника може бути направлено судом на проходження програми для кривдників на строк від трьох місяців до одного року у випадках, передбачених законодавством.

Кривдник повинен мати можливість відвідувати програму для кривдників за власною ініціативою на добровільній основі.

У разі неявки кривдника для проходження програми для кривдників або ухилення від проходження програми без поважних причин суб'єкти, відповідальні за виконання програм для кривдників, надають протягом трьох робочих днів письмове повідомлення про це уповноваженому підрозділу органів Національної поліції України для вжиття заходів.

Притягнення кривдника до відповідальності за непроходження програми для кривдників не звільняє його від обов'язку пройти таку програму.

У разі притягнення кривдника, зокрема дитини-кривдника, до кримінальної відповідальності судом на нього може бути покладено обов'язок пройти пробаційну програму відповідно до пункту 4 частини другої статті 76 Кримінального кодексу України.

2. Форми і методи діяльності працівників поліції щодо протидії домашньому насильству.

Світова практика показує, що ефективність заходів, спрямованих на профілактику та протидію домашньому насильству, залежить, насамперед, від правового забезпечення дій поліцейських при втручанні у випадку домашнього насильства, рівня їхньої професійної підготовленості до такої діяльності, а також усвідомлення суспільством небезпечності актів насилля у сім'ї, сформованості у громадян правильної правової та моральної оцінки цих явищ.

До завдань у сфері запобігання домашньому насильству належать:

- 1) визначення стану, причин і передумов поширення домашнього насильства;
- 2) підвищення рівня поінформованості населення про форми, прояви, причини і наслідки домашнього насильства;

3) сприяння розумінню суспільством природи домашнього насильства, його непропорційного впливу на жінок і чоловіків, зокрема на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку;

4) формування в суспільстві нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед постраждалих дітей, усвідомлення домашнього насильства як порушення прав людини;

5) викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються;

6) заохочення всіх членів суспільства, насамперед чоловіків і хлопців, до активного сприяння запобіганню домашньому насильству.

На виконання завдань у сфері запобігання домашньому насильству суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, забезпечують:

1) вивчення ситуації та збір згрупованих за статтю статистичних даних про факти домашнього насильства;

2) організацію і проведення галузевих та міжгалузевих досліджень стану, причин і передумов поширення домашнього насильства, ефективності законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та практики його застосування;

3) організацію і проведення серед населення, у тому числі серед дітей та молоді, інформаційних кампаній щодо запобігання та протидії домашньому насильству, роз'яснення його форм, проявів і наслідків;

4) розроблення та впровадження у навчальних закладах навчальних і виховних програм з питань запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі стосовно дітей;

5) залучення засобів масової інформації до проведення просвітницьких кампаній, спрямованих на виконання завдань у сфері запобігання домашньому насильству, зокрема формування небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед постраждалих дітей, усвідомлення необхідності невідкладного повідомлення про випадки домашнього насильства, зокрема до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей;

6) організацію та проведення спільних і спеціалізованих тренінгів та семінарів для фахівців, які працюють у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також для працівників правоохоронних органів і суддів.

Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання домашньому насильству, враховують природу домашнього насильства, його непропорційний вплив на жінок і чоловіків, зокрема на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей,

недієздатних осіб, осіб похилого віку, необхідність підтримки та захисту постраждалих осіб, наслідки домашнього насильства, що призводять до порушення прав людини.

Громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, яким стало відомо про вчинення домашнього насильства, зокрема якщо постраждалими особами стали або можуть стати діти, зобов'язані невідкладно повідомити про це до районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад, уповноважених підрозділів органів Національної поліції України або до цілодобового кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей.

Превентивна діяльність – спеціальний вид діяльності уповноважених на це спеціальних органів поліції, спрямований на здійснення системи певних заходів з виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень та вплив на осіб, що схильні до протиправної поведінки.

По іншому, превентивна (профілактична) діяльність – це своєрідний, найбільш гуманний спосіб боротьби зі злочинністю, засіб підтримання належного рівня правопорядку в суспільстві, забезпечення прав і законних інтересів громадян.

Профілактична робота – це комплекс заходів, спрямованих на своєчасне виявлення осіб, від яких можна очікувати скоєння правопорушень, їх облік, систематичне спостереження за їх поведінкою і способом життя і вжиття передбачених законодавством заходів до недопущення з їх боку правопорушень.

Превентивна (профілактична) робота ДОП - діяльність, передбачена законодавством України, що спрямована на попередження кримінальних та інших правопорушень, перевірку дотримання обмежень, установлених законом відносно осіб, які перебувають на превентивному обліку, здійснення поліцейського піклування.

Згідно Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції, затвердженої Наказом МВС України № 650 від 28.07.2017р., здійснення профілактичної роботи, спрямованої на запобігання вчиненню кримінальних та інших правопорушень, ужиття заходів для запобігання вчиненню домашнього насильства та його припинення є одними із основних напрямів діяльності ДОП.

Профілактичний облік - здійснення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України організаційно-практичних заходів щодо контролю за поведінкою кривдника з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства, за дотриманням ним тимчасових обмежень його прав та виконанням обов'язків, покладених на нього у зв'язку із вчиненням домашнього насильства.

Індивідуальна превентивна поліцейська діяльність - система спеціальних заходів щодо конкретних осіб, які не скоїли протиправних діянь, але знаходяться в несприятливих умовах і під їх впливом можуть учиняти такі дії, ведуть антигромадський спосіб життя, скоюють правопорушення, характеризуються формуванням умислу і мотиву на вчинення правопорушень, підготовкою конкретного правопорушення, вчинили замах на злочин, але не довели його до кінця, скоїли злочин і можуть допустити рецидив.

Індивідуальна профілактика правопорушень містить у собі комплекс заходів, спрямованих, у першу чергу, на забезпечення відповідного морального формування особистості, виявлення та усунення несприятливого впливу на неї, що може привести до протиправної поведінки. Індивідуальний вплив попереджає можливість вчинення правопорушень, забезпечує сприятливі умови життєдіяльності людей.

Запобігання являє собою систему засобів адміністративного примусу, спрямованих на недопущення здійснення наміру конкретної особи до початку зазіхання на вчинення правопорушень.

Метою індивідуального запобігання є позитивна корекція особистості, яка веде до змін її поведінки від антигромадської до законослухняної.

З метою забезпечення ефективності індивідуального запобігання протиправної поведінки важливо дотримуватись таких основних вимог:

- Своєчасність - своєчасне виявлення осіб з антисуспільними установками, причин та умов зменшує вірогідність вчинення правопорушень.
- Послідовність - індивідуальний вплив повинний бути таким, щоб його інтенсивність послідовно зростала чи зменшувалась у залежності від результатів.
- Реальність - заходи впливу об'єктивно повинні відповідати можливостям їх реалізації.
- Законність - індивідуальне запобігання будується на основі суворого дотримання законодавства, прав, свобод та законних інтересів громадян.

У процесі вивчення особи, яка вчинила домашнє насильство, як об'єкта попереджувального впливу аналізуються: злочинна чи інша протиправна поведінка; обставини, що спричиняють та обумовлюють протиправну поведінку; соціально-демографічні характеристики (освіта, вік і т. ін.), індивідуально-психологічні особливості, зокрема рівень інтелекту; наявність схильностей до алкоголю, наркотиків, сексуальні збочення тощо; ознаки злочинного досвіду (особливі навички тощо); умови життя та найближче оточення.

До індивідуальної превентивної поліцейської діяльності належать:

- ознайомлювальні, попереджувальні, виховні бесіди за місцем проживання чи роботи;

- бесіди з родичами, сусідами особи, схильної до вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення;

- у межах компетенції – допомога у працевлаштуванні, дозвіллі, встановленні соціально корисних контактів;

- відвідування за місцем проживання, з'ясування умов проживання, негативних чинників, що спонукають особу до протиправної поведінки;

- сприяння у вирішенні соціальних проблем, ініціювання перед органами місцевого самоврядування, відповідними службами питання надання необхідної соціальної, медичної, психологічної допомоги.

Застосування методів індивідуального запобігання протиправної поведінки передбачає досить тривалий та систематичний вплив. При цьому повинен комплексно використовуватись весь арсенал методів, всі сили та засоби впливу на особистість, які відповідають демократичним принципам ставлення до особистості. Можна виділити такі методи індивідуального впливу: переконання; надання допомоги; примус в межах законодавства.

Метод переконання - це комплекс виховних, роз'яснюючих заходів, що здійснюються з метою зміни протиправної поведінки особи та закріплення її позитивної соціальної орієнтації. У процесі роботи із особою, яка вчинила домашнє насильство можуть бути досягнуті та реалізовані такі цілі як: недопущення вчинення злочинів та правопорушень; подолання антисуспільних намірів, які можуть привести до вчинення правопорушень; нейтралізація негативного впливу на особу з боку оточуючого мікросередовища.

Найбільш розповсюдженими формами використання методу переконання є:

- а) здійснення систематичної роз'яснювальної роботи щодо норм адміністративно-правових актів (агітаційно-пропагандистська робота);

- б) критика антигромадських вчинків;

- в) інформування населення про стан охорони публічного порядку і боротьби зі злочинністю;

- г) заохочення громадян, які активно беруть участь в охороні публічного порядку.

Кінцева мета індивідуального впливу – формування у особи системи переконань, поглядів і позицій, що відображають сучасні уявлення про соціально корисні якості людини. Вказана мета вважається досягнутою тоді, коли особа не через примус, а за переконанням, не порушує законів і норм моралі. На практиці позитивно себе зарекомендували бесіди. В індивідуальному запобіганні злочинної поведінки використовуються бесіди трьох видів: ознайомча; попереджувальна; виховна. Для того, щоб ознайомча бесіда була ефективною та предметною, необхідно зібрати якомога більше інформації про саму особу, її поведінку, оточення, зв'язки і та ін. Попереджувальна бесіда проводиться або за наявності

фактів протиправної поведінки осіб, взятих на профілактичний облік, або без будь-яких зовнішніх підстав, у порядку повсякденної роботи. Виховна бесіда є близькою за метою, змістом, способами впливу до попереджувальної бесіди, проте вона проводиться, як правило, у неофіційній обстановці.

Метод надання допомоги, як правило, є одним із найефективніших у діяльності суб'єктів запобігання злочинності. Він стосується працевлаштування, покращення побутових умов тощо.

Являючись основним методом поліцейської діяльності, переконання не завжди є достатньо ефективним заходом впливу на поведінку осіб, які вчиняють протиправні дії. У зв'язку з цим держава, охороняючи недоторканість особи, її права і свободи, законні інтереси, уповноважує поліцію застосовувати примус до тих, хто не піддається впливу заходів переконання.

Метод примусу - є одним із головних у діяльності органів поліції. Заснований виключно на законі, цей метод дає можливість своєчасно попереджувати протиправну злочинну діяльність осіб та захищати громадян від їх протиправних посягань.

Більш детально зупинимось на характеристиці примусу.

Державний примус – це метод впливу держави на свідомість і поведінку осіб, що допускають протиправні вчинки. Цей інститут виявляється у застосуванні встановлених правовими нормами заходів впливу морального, майнового, фізичного та іншого характеру, які мають на меті попередження правопорушень, покарання та виховання правопорушників і застосовуються незалежно від волі та бажання правозобов'язаних суб'єктів.

Правовий примус виявляється, перш за все, у різних формах відповідальності: кримінальній, адміністративній, дисциплінарній і майновій, яку несуть громадяни, посадові і юридичні особи, що допустили правопорушення, а також у застосуванні уповноваженими державними органами та посадовими особами інших заходів примусового впливу щодо осіб, які добровільно не виконують вимоги правових норм.

Адміністративний примус – це застосування відповідними суб'єктами до осіб, які не перебувають в їх підпорядкуванні, незалежно від волі і бажання останніх передбачених адміністративно-правовими нормами заходів впливу морального, майнового, особистісного та іншого характеру з метою охорони суспільних відносин, що виникають у сфері державного управління, шляхом попередження і припинення правопорушень, покарання за їх вчинення. Таке визначення характерне і для адміністративного примусу, який використовується в правоохоронній діяльності поліції.

Заходи адміністративного примусу, які застосовуються поліцією, можна розділити на чотири групи:

- заходи, спрямовані на попередження правопорушень (їх найточніше назвати адміністративно-запобіжними);
- заходи, застосуванням яких досягається припинення протиправної поведінки (заходи адміністративного припинення);
- заходи адміністративно-процесуального забезпечення;
- заходи адміністративної відповідальності (адміністративні стягнення).

Результатом вжиття попереджувальних (запобіжних) заходів до кривдника має стати:

- переконання його про серйозність наслідків за вчинення домашнього насильства та застереження від протиправних дій в подальшому;
- усвідомлення кривдником, що відтепер він перебуває під контролем поліції з метою недопущення вчинення повторного насильства над жертвами;
- створення безпечної ситуації в сім'ї.

Протидія домашньому насильству - система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки.

За умов проведення поліцейським вищезазначеної профілактичної роботи, кривдник усвідомить, що його агресивна поведінка виходить за межі внутрішньосімейних стосунків і на боці постраждалої – держава. Процедура втручання має бути для винуватця сигналом, що він не може розраховувати на подальшу безкарність. Головна ідея втручання – у присутності винуватця насильства окреслити серйозність ситуації, сприяти зменшенню у винуватця почуття безкарності, що надалі може призвести до припинення ним агресивних дій.

3. Вирішення ситуаційних завдань.

Ситуаційне завдання 1

Дідусю 75 років. Разом з ним в приватному будинку, який належить йому, проживає сім'я його сина. Дружина померла 3 роки тому, після її смерті життя дідуся перетворилося на пекло. Син поставив йому ліжко у коморі, де є одне малесеньке віконце. Дідусь не має можливості виходити з цієї комори без дозволу, навіть вийти в туалет або скористатися ванною він може тільки тоді, коли йому дозволять. Карточка для отримання пенсії також знаходиться у сина і він отримує пенсію, купити щось собі дідусь не може. Син, невістка та діти ставляться до нього зневажливо, постійно ображають та лаються нецензурною лайкою.

Завдання. Чи можна кваліфікувати цю ситуацію як домашнє насильство?

Чому?

Хто є жертвою насильства? Як це можна встановити?

Які форми насильства вчиняються стосовно жертви?

Якою має бути тактика розмови з жертвою та кривдником?

Які спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству слід застосувати до кривдника?

Ситуаційне завдання 2

Валентина та Олександр в шлюбі 10 років. Подружжя має двох дітей (хлопчик - 8 років та дівчинка - 2 роки). В сім'ї постійно відбуваються сварки через те, що Олександр зловживає алкогольними напоями. Під час таких сварок Олександр починає змушувати свою дружину вступити з ним у статевий зв'язок, стверджуючи, що це є її обов'язком перед ним як дружини. Щоб зламати опір дружини він завдає Валентині декілька ударів, а потім гвалтує. Валентина не може кричати та чинити супротив, оскільки у сусідній кімнаті знаходяться діти. Розповідати комусь про ці випадки вона соромиться.

Завдання. Чи можна кваліфікувати цю ситуацію як домашнє насильство?

Чому?

Хто є жертвою насильства? Як це можна встановити?

Які форми насильства вчиняються стосовно жертви?

Якою має бути тактика розмови з жертвою та кривдником?

Які спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству слід застосувати до кривдника?

Ситуаційне завдання 3

Сергій та Надія прожили в шлюбі 6 років. На момент розлучення їхнім спільним дітям було 3 та 6 роки. Через відсутність іншого місця проживання вже колишнє подружжя з дітьми змушені були і після розлучення проживати в одному помешканні, але в різних кімнатах. Протягом 10 років після цього Сергій постійно ображав, погрожував, залякував та іншими діями робив життя Надії та двох спільних неповнолітніх дітей нестерпним. Через постійний страх перед батьком, сильні душевні хвилювання, напружену атмосферу вдома у дітей почалися психічні розлади. Обидва підлітки перебувають на обліку в психоневрологічному диспансері.

Завдання. Чи можна кваліфікувати цю ситуацію як домашнє насильство?

Чому?

Хто є жертвою насильства? Як це можна встановити?

Які форми насильства вчиняються стосовно жертви?

Якою має бути тактика розмови з жертвою та кривдником?

Які спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству слід застосувати до кривдника?

Ситуаційне завдання 4

Дільничний офіцер поліції отримав усну заяву від гр. Шпак Ірини Дмитрівни 13.08.1963 р.н., мешканки м. Львів (що проживає за адресою: вул. Шевченка 10

кв. 8) про вжиття до чоловіка відповідних заходів, передбачених законом, оскільки проживаючий разом чоловік Шпак Петро Михайлович 13.08.1966 р.н. протягом останніх трьох років зловживає спиртними напоями, приходять з роботи постійно п'яним. Перебуваючи у стані сп'яніння, він весь час ображає її непристойними словами, принижує людську гідність, вказуючи на те, що вона «страхополох, товста корова тощо», погрожує фізичною розправою. На її прохання припинити образи він не реагує. Заявниці важко переносити постійний психологічний тиск чоловіка. Такий нервовий зрив не дає їй нормально жити.

Завдання: Чи можна кваліфікувати цю ситуацію як домашнє насильство? Чому?

Хто є жертвою насильства? Як це можна встановити?

Які форми насильства вчиняються стосовно жертви?

Якою має бути тактика розмови з жертвою та кривдником?

Які спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству слід застосувати до кривдника?

Дискусія у великій групі

1. Чому в Україні зростає кількість випадків домашнього насильства?
2. Хто може страждати від домашнього насильства?
3. Які форми домашнього насильства можуть призвести до найтяжчих наслідків?

ВИСНОВКИ

Таким чином, здійснивши аналіз законодавства та наукової літератури, можемо констатувати, що поняття «домашнього насильства характеризується такими ознаками:

- 1) вчиняється свідомо і є протиправним діянням;
- 2) порушує конституційні права та свободи людини і громадянина;
- 3) вчиняється стосовно члена сім'ї або особи, передбаченої у ст. 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;
- 4) супроводжується фізичною, моральною, матеріальною шкодою;
- 5) особа, яка здійснює насильство, має переваги перед особою, щодо якої воно здійснюється.

Запобігання домашньому насильству – це одне з основних завдань будь-якого суспільства і держави. Для України як соціально-орієнтованої правової держави пріоритетним напрямком є збереження і підтримка інституту сім'ї, де шануються моральні й культурні цінності, дотримуються права і враховуються інтереси всіх членів сім'ї.

Про гостроту проблеми домашнього насильства свідчить як статистика Міністерства внутрішніх справ України, так і дані досліджень та громадських організацій.

Особистість жертви кримінального насильства характеризується комплексом достатньо стабільних типових соціальнодемографічних та морально-психологічних ознак, які за взаємодії із зовнішніми чинниками обумовлюють підвищену можливість індивіда стати жертвою кримінально-насильницької поведінки, оскільки більшість із них мають віктимний характер та схожі із характерними ознаками злочинця. Більше того, аналіз взаємостосунків злочинця і потерпілого дозволив встановити основні сфери профілактики насильницьких злочинів, а доповнюючи дослідження інформацією про поведінку потерпілого, ми визначили основні віктимні форми поведінки особи, яка є жертвою насильницьких дій. Отже, жертвами кримінального насильства стають чимало осіб різного віку та статі, наділені певними віктимологічними характеристиками, що витікають із особливих міжособистісних стосунків та притаманних якостей. Віктимологічні ознаки жертви насильницького злочину виконують важливу роль у вирішенні низки правових питань, пов'язаних із притягненням винного до кримінальної відповідальності, у виборі засобів відновлення порушених прав та законних інтересів потерпілих, а також у профілактиці їх повторної віктимізації.

Запобігання домашньому насильству – це система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та

особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються.

Комплекс заходів запобігання на загально-соціальному рівні повинен бути спрямований на стабілізацію обстановки в економічній сфері і вирішення соціальних проблем, підвищення матеріального добробуту сімей і суспільства в цілому, рішення проблеми працевлаштування, зниження рівня безробіття, підвищення рівня якості життя, розміру мінімальної заробітної плати тощо.

Держава та її суб'єкти повинні проводити цілеспрямовану сімейну політику, в тому числі забезпечити гідне існування сімей, які мають неповнолітніх членів, захистити дітей, забезпечивши дотримання їх прав і свобод.

В Україні на законодавчому рівні закріплена та діє розгалужена система суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

У протидії домашньому насильству беруть участь представницькі органи, органи виконавчої влади, судові органи; весь комплекс підприємств, установ і організацій, що функціонують у різних сферах соціальної життєдіяльності; громадські об'єднання та окремі громадяни.

Так, суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є:

- 1) спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 2) інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 3) загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб;
- 4) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

До інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, належать:

- 1) служби у справах дітей;
- 2) уповноважені підрозділи органів Національної поліції України;
- 3) органи управління освітою, навчальні заклади, установи та організації системи освіти;
- 4) органи охорони здоров'я, установи та заклади охорони здоров'я;
- 5) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;
- 6) суди;
- 7) прокуратура;
- 8) уповноважені органи з питань пробації.

До загальних служб підтримки постраждалих осіб належать заклади, які, у тому числі, надають допомогу постраждалим особам:

- 1) центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- 2) притулки для дітей;
- 3) центри соціально-психологічної реабілітації дітей;
- 4) соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка);
- 5) центри соціально-психологічної допомоги;
- 6) територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг);
- 7) інші заклади, установи та організації, які надають соціальні послуги постраждалим особам.

До одних із важливих повноважень уповноважених органів Національної поліції є застосування спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству, а саме: винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника, а також взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника.

Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника затверджено Наказом МВС України № 654 від 01 серпня 2018 року.

Терміновий заборонний припис виноситься кривднику уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення.

Терміновий заборонний припис може містити такі заходи: зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи; заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

І. Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Загальна декларація прав людини: Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_015
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: *Рада Європи*; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 80731-Х. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
5. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001. № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
7. Цивільний процесуальний кодекс України: закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
8. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
9. Про безоплатну правову допомогу: закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.
10. Про запобігання та протидію домашньому насильству: закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
11. Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі : постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 655. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-п>
12. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-п>
13. Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2018-п>
14. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції: наказ МВС України від 6 листопада 2015 № 1376. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15>

15. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17>

16. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18>

17. Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України: наказ МВС України від 25.02.2019 № 124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19>

18. Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника: наказ МВС України від 01.08.2018 № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18>

19. Про затвердження Типової програми для кривдників: наказ Міністерства соціальної політики від 01.10.2018 № 1434. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1222-18>

20. Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства: наказ Мінсоцполітики, МВС від 13.03.2019 № 369/180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19>

II. Спеціальна література:

1. Адміністративна діяльність поліції: підручник / В.В. Серeda, М.П. Гурковський, Ю.С. Назар та ін.; за заг. ред. В.В. Середи. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 776 с.

2. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: Навчальний посібник. К.: Видавництво «Центр учбової літератури», 2016. 196 с.

3. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції: Навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2016. 336 с.

4. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення / Д.П. Калаянов, К.С. Ізбаш, Є.В. Додін та ін.; за заг. ред. С.В. Петкова. К. «Центр учбової літератури», 2016. 544 с.

5. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / С.В. Петков, М.В. Лошицький, А.А. Манжула. К.: Центр навчально-методичної літератури, 2015. 240 с.

6. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2019. 288 с.

7. Протидія домашньому насильству: практичний посібник для поліцейських. URL: <https://rm.coe.int/cvavgu-jan2018-4-ua-web/16807874e0>

III. Інформаційні ресурси:

1. Офіційний веб-сайт Президента України. URL: <http://www.president.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: www.rada.gov.ua
3. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/>
4. Офіційний веб-портал Міністерства внутрішніх справ України. URL: <http://www.mvs.gov.ua/>
5. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. URL: <http://www.minjust.gov.ua/>
6. Офіційний веб-портал Міністерства освіти і науки України. URL: <http://www.mon.gov.ua/>
7. Національне агентство України з питань державної служби. URL: <http://nads.gov.ua/control/uk/index>
8. Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)». URL: <http://www.nau.ua/>
9. Вікіпедія Вільна енциклопедія. URL: <http://uk.wikipedia.org>
10. Електронна бібліотека Львівського державного університету внутрішніх справ. URL: <http://www.lvduvs.edu.ua>